

138

Carla Victoria van Lissa Nessel werd geboren op 8 maart 1928 op Java, Nederlands-Indië (nu Indonesië). Haar vader was burgemeester van Magelang, een stad op Midden-Java. Toen in Europa de Tweede Wereldoorlog uitbrak, was Japan al een sterke macht in Azië. Het land sloot in 1940 een bondgenootschap met Duitsland en Italië en viel verschillende landen in Azië binnen, ook Nederlands-Indië.

In maart 1942 kwam het land onder Japans bestuur. Nederlanders, buitenlanders, krijgsgevangen soldaten en andere tegenstanders werden vanaf die tijd opgesloten in verschillende kampen, die in de volksmond ‘jappenkampen’ heetten. Er waren aparte kampen voor mannen en vrouwen.

Carla kwam in december 1942 met haar moeder in kamp Ambarawa terecht. Ze was toen 14 jaar. In het kamp hield ze aantekeningen bij en over één belangrijke gebeurtenis schreef ze uitgebreid.

Het is 27 januari 1945...

De A van Ambarawa

*de oorlog van Carla
(16 jaar) op Java*

KAMP AMBARAWA 6 – 20.26 UUR, 27 JANUARI 1945 139
Carla is te moe om te schrijven. De laatste keer was op 5 januari, toen er in het kamp geschoten werd. Elke keer neemt ze zich voor vaker te schrijven, maar na een dag *babatten* of *patjollen*, kan ze geen potloodje meer vasthouden. Optimistendienst, noemen ze het. Afbeeldienst is een beter woord, denkt ze. De hele dag sjouwen, zakken vol rijst, zout en suiker. Groente wassen, kolenkitten bijvullen, vuur maken met kletsnat hout. En geen kruimel eten extra.

Ze bladert terug in haar dagboek naar de eerste pagina's. Die eerste weken hier, toen schreef ze uitgebreider. Over het eten, de *barakken* en o ja, het kamplied...

*In Ambarawa moet je wezen,
In Ambarawa moet je zijn.
Daar kun je schrobben
Kun je vegem
Goed voor de slanke lijn*

*In de keuken moet je wezen,
In de keuken moet je zijn,
Uien schillen, rupsen villen
En toch wordt de sajoer fijn*

*In de kakoes moet je wezen,
In de kakoes moet je zijn
't Is een gokje in elk hokje
Want 't is er reuze klein
En 't eind van al dat mikken
Is een reuze gil van schrik*

140

Wie dat lied gemaakt heeft weet ze niet meer. Nu zou de tekst vast anders zijn. Rijst en bruine bonen, daarvan kan ze alleen nog dromen. Haar maag is leeg, het beetje *asiapap* dat ze heeft gekregen is allang verteerd. Zo smerig, die blubber. Net stijfsel.

‘Wat doe je?’ Haar moeder schuifelt tussen de bedden in de barak door en komt bij haar zitten.

‘Ik lees terug wat ik geschreven heb. Een eeuw geleden. Hier, ik heb een kampalfabet gemaakt. Beetje kinderachtig.’

Haar moeder lacht. ‘Lees eens voor.’

Carla kijkt even rond, maar er is niemand die op hen let.

‘A is Ambarawa, dat schone oord waarin wij nu wonen, maar achter een ijzeren poort.’

‘En de B is zeker van blubber,’ zegt haar moeder.

‘Nee, van barakken. *Asiapap* aten we toen nog niet.’

We zijn in het kamp Ambarawa aangekomen.

Haar moeder zucht. ‘Toen hadden we nog rijstepad met *goela djawa*. Dat waren nog eens tijden.’ Ze staat op en gaat op haar eigen bed zitten, dat tegen dat van Carla aangeschoven is. Carla laat zich achterovervallen.

‘Hoelang nog?’

Elke week stelt ze dezelfde vraag.

‘Zolang we het volhouden,’ zegt haar moeder.

Daar kan ze niks mee. Ze zucht, maar voor ze haar dagboek dicht kan klappen, zegt haar moeder: ‘Lees nog eens door... Wat is de D?’

‘D zijn de drooglijnen vlak voor je deur, met wapperende wasjes vol frisheid en kleur.’

Haar moeder lacht. ‘D is van dichttalent, dat heeft mijn dochter wel, op elke letter van het alfabet, rijmt ze goed en snel.’

Carla lacht ook.

VLIEGVELD BROOME, AUSTRALIË – 0.45 UUR,

28 JANUARI 1945

Majoor Van Breemen loopt over het asfalt naar de B-25 Mitchell bommenwerper. Bijna klaar voor vertrek. Het vliegtuig steekt donker af tegen de sterrenhemel, de groene camouflageverf is pas opnieuw aangebracht. Alleen de witte letters op de boeg zijn goed te zien: LIENKE. Majoor Van Breemen glimlacht, zoals altijd wanneer hij de naam ziet. ‘Op een veilige terugkeer, Lienke,’ zegt hij. En ook van de echte Lienke, denkt hij, waar ze ook mag zijn.

Onder de vleugels staat de bemanning al te wachten.

Luitenant Wetters wijst omhoog, naar de vlag die in rood-wit-blauw aan de onderkant van de vleugel geschilderd is.

‘Mooi, hè? Onze driekleur. Ze zullen daar op Java weten wie we zijn.’

Majoor Van Breemen steekt zijn duim omhoog. ‘Laten we gaan. Is de extra brandstof aan boord?’

Adjutant Willemse knikt. ‘De kist zit propvol.’

KAMP AMBARAWA 6 – 03.37 UUR, 28 JANUARI 1945

Carla schrikt wakker uit een droom. Is het tijd om op te staan? Ze luistert, maar het kamp is nog in diepe rust. Met haar ogen dicht hoort ze de vertrouwde nachtgeluiden: geritsel, de regelmatige ademhaling van haar moeder vlak naast haar, voetstappen ergens...

Haar gedachten malen. Hoe zou het met haar vader zijn? En Nederland? Hoe is het daar? Zouden de *nazi's* al verslagen zijn? Ze draait zich om en voelt het bed door haar matras heen. Het ligt hard zonder wat vlees op je botten. Misschien moet ze morgen proberen wat eieren te krijgen aan de *kawat*.

Ze zucht. Toe nou, slaap! Ik ben nog zo moe...

Misschien moet ze een nieuw alfabet verzinnen. Met hele saaie dingen.

De A... is van asiapap.

De B... is van babatten.

De C...

Ze draait zich nog een keer om.

INDISCHE OCEAAN – 05.45 UUR, 28 JANUARI 1945

Het is al licht als ze de stad Soerabaja naderen. Majoor Van Breemen ziet het groene land dat zich prachtig aftekent tegen de heldere lucht.

‘We gaan duiken,’ zegt hij via de intercom en hij dwingt de neus van het vliegtuig naar beneden. Ze dalen tot 120 meter hoogte en vliegen over de grote brug van Wonokromo de stad Soerabaja binnen.

Ineens klinkt er geknal. [Afweergeschut](#). De kogels suizen langs het vliegtuig. Majoor Van Breemen duwt tegen het stuur. Het vliegtuig reageert meteen en vliegt nu vlak boven de bomen. Zo laag mogelijk, dat is het veiligst. Zo bereiken ze de marinehaven en de raffinaderij van de [Bataafse Petroleum Maatschappij](#). Opnieuw klinkt het geratel van afweergeschut. Kom op, Lienke, denkt Van Breemen. Breng ons geluk vandaag! Houd koers! Het geratel wordt minder. Nog even en ze zijn uit het stedelijke gebied. In de verte zijn de rijstvelden al te zien.

143

‘Waarom heet deze kist eigenlijk Lienke, majoor?’ klinkt een stem via de intercom.

Adjutant Willemse. Die is nieuw.

‘Lienke is de vrouw van luitenant Guus Hagers, ze zit in een jappenkamp. Hij vliegt ook met dit vliegtuig.’

Het is een tijd stil en de rijstvelden trekken onder hen langs. Niet lang meer voor ze de kampen van Solo en Banjoebiroe bereiken.

‘Klaar voor de dropping van de [pamfletten](#), korporaal Buys?’

Buys antwoordt: ‘Aye, aye, majoor, laten we onze landgenoten eens wat echt nieuws brengen.’